

INTRESSANT FAKTA OM VÅR OMVÄRLD KOPPLAT TILL SKOLANS KURS- OCH ÄMNESPLANER

Bild: [Lusi](#)

DEN SVENSKA ARBETSMARKNADEN

– I ett internationellt perspektiv

Version: 2.00

Uppdaterad
version!

Bild: [Stoppabarnarbete.blogg](#)

DEN SVENSKA ARBETSMARKNADEN

– I ett internationellt perspektiv

- Vilka strukturomvandlingar har det svenska samhället genomgått sedan 1800-talet och hur har människorna påverkats av dessa förändringar?
- Vilka skillnader finns det mellan privat och offentlig sektor?
- Hur jämställd är den svenska arbetsmarknaden?
- Varför blir människor arbetslösa och hur påverkar arbetslösheten individerna och samhället?
- Vad menas med den svenska modellen?
- Vilka lagar och regler finns på arbetsmarknaden?

Målgrupp: Grundskolans senare år och gymnasiet

Tid: 1-2 lektioner

Form: Genomgång av läraren varefter eleverna arbetar med frågor som de besvarar med hjälp av factlab i kombination med andra källor.

Redovisningssätt: Avslutas med diskussion/redovisning av arbetsuppgifterna i helklass. Eventuellt med skriftlig inlämning av frågorna.

Material och verktyg: Tillgång till datorer, Internet och projektor.

Pedagog: Carl-Henrik Larsson, Aspero idrottsgymnasium Karlskrona.

Gymnasielärare i hi, re och sh

Beskrivning och syfte

Denna uppgift kan utgöra en del av ett längre tema i undervisningen om den svenska arbetsmarknadens struktur och uppbyggnad.

Syftet med uppgiften är att ge eleverna kunskap om den svenska arbetsmarknaden samt vilka lagar och regler som gäller på arbetsmarknaden. Även jämställdhet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden står i fokus. Dessa områden ställs i ett omvärldsperspektiv för att ge eleverna en helhetssyn och fördjupad kunskap om skillnaden mellan de villkor och förhållanden som gäller på arbetsmarknaden i Sverige och i andra länder.

Eleverna kommer att få arbeta med frågor som handlar om barnarbete i omvärlden samt vilka lagar och regler som gäller för ungdomar på den svenska arbetsmarknaden.

VAD SÄGER KURS- OCH ÄMNESPLANEN?

Lgr 11

Centralt innehåll för samhällskunskap i årskurs 7–9

- Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt.
- Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socioekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.

Lgy 11

Centralt innehåll för Samhällskunskap 1a1 och 1b

- Arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Arbetsmarknadens parter, deras olika roller och betydelse för samhällsutvecklingen. Arbetsmarknadens sätt att fungera, anställningsvillkor.

Tänk på att statistik i allmänhet och factlab i synnerhet inte presenterar några teorier eller slutsatser, **bara fakta**. Det är upp till Dig att söka, laborera och dra egna slutsatser och då få nytt perspektiv på dina "egna sanningar".

GÖR SÅ HÄR:

1. Läraren har en genomgång och visar och förklarar de förberedda bokmärkta webb-sidorna i factlab (se genomgång längre ner). Läraren gör eleverna delaktiga i genomgången genom att ställa relevanta frågor kopplade till factlabs statistik och låta eleverna självständigt fundera och reflektera.
2. Läraren delar ut arbetsuppgifterna till eleverna (se arbetsuppgifter sist i uppgiften) och hjälper dem att komma igång med arbetet. Eleverna arbetar gruppvis eftersom de då ges möjlighet till diskussion och djupare reflektion.
3. Eleverna redovisar svaren i helklass. Kan även kombineras med skriftlig inlämning av svaren på frågorna om läraren anser det relevant.

GENOMGÅNG

1. Börja med att göra en historisk tillbakablick och presentera de strukturomvandlingar som Sverige genomgått. Från jordbrukssamhälle till industrisamhälle och från industrisamhälle till ett tjänste- och kunskapssamhälle. Två stora strukturomvandlingar som påverkat Sveriges befolkning och inte minst arbetsmarknaden. Den industriella revolutionen under 1700-1800-talet, med början i Storbritannien spred sig som ringar på vattnet och under 1800-talet industrialiserades Sverige.

Tack vare rikligt med naturtillgångar blev Sverige snart en stark industrination. Nya vägar och järnvägar byggdes för att underlätta och stärka kommunikationerna. Den första stora omställningen hänger nära samman med begreppet urbanisering - det vill säga att människor flyttade från landsbygden till städerna och tätorterna. Det var där de stora industrierna fanns. Under slutet av 1800-talet var 90% av Sveriges befolkning bönder. Ett sekel senare uppgick denna siffra till endast några få procent. En liknande strukturomvandling sker idag i flera delar av omvärlden.

Visa **bokmärkeslänken** [Andelen människor i % verksamma inom jordbruket 2000 och 2016](#)

Kommentar: Statistiken visar hur många % av befolkningen som var verksamma inom jordbruket år 2000 (i första kolumnen) och 2016 (i andra kolumnen) Statistiken visar tydligt på att många människor lämnar jordbruket för andra sysselsättningar. Bläddra igenom statistiken och låt eleverna fundera och diskutera kring frågan: Hur

påverkas människornas liv av en sådan omställning och vilka möjligheter har de att skapa sig en ny framtid?

Idag har urbaniseringen planat ut i den rika delen av världen men ökar i länder och områden som genomgår stora industriella förändringar och där människor i högre utsträckning lever i fattigdom. Inte minst i områden och länder dit västerländska företag flyttar hela eller delar av sin produktion i jakten på billig arbetskraft. Människorna flyttar till städerna i jakten på jobb inom industrin, de lämnar sina odlingsbara jordar bakom sig och blir stadsbor. För många människor innebär detta inget ekonomiskt lyft utan tvärtom det omvända. De är hänvisade till kåkstäder och låglönlade arbeten utan större möjligheter till avancemang och utveckling.

2. Den nya tekniken och datoriseringen under 1980-90-talen minskade behovet av arbetskraft i Sverige och i industriländerna. Industrisamhället övergick till att bli ett tjänstesamhälle där nya typer av jobb växte fram. Lönenivåerna hade stigit snabbt i Sverige vilket medförde att många företag valde att flytta produktionen till låglöneländer. Detta medförde att många industri-jobb försvann samtidigt som nya arbeten inom tjänstesamhället tillkom.

För att behålla viktiga företag kvar i landet och även locka till sig nya företag utifrån har staten och svenskt näringsliv arbetat för att skapa ett bra investerings- och företagsklimat i landet. Fördelarna som kan locka företag till Sverige är att landet har en välutbildad arbetskraft, en välfungerande infrastruktur, politisk stabilitet och ett välutvecklat rättsväsende.

Nackdelar som brukar framhållas är höga skatter, högt löneläge jämfört med låglöneländer och stelbenta lagar för att säga upp anställda. Dessa faktorer uppskattas inte av många multinationella företag som därför väljer att förlägga sin verksamhet till andra länder.

Låt eleverna fundera en stund kring vilka olika jobb som är typiska för tjänstesamhället och om de kan komma på yrken som delvis eller helt har försvunnit i och med strukturomvandlingarna.

Flertalet yrken i Sverige idag kräver en eftergymnasial utbildning på högskole- eller universitetsnivå. Tjänstesamhället har bidragit till att öka kraven på utbildningsnivån eftersom många av de yrken som tidigare inte krävde högre utbildning har försvunnit helt eller delvis och i vissa fall ersatts av datoriserad produktion.

Visa **bokmärkeslänken** [Index över utbildningsnivå och BNP per capita](#)

Kommentar: Bokmärkeslänken visar ett index över utbildningsnivån i världens länder. Siffran 1 är högst och indikerar att befolkningen har en hög grad av utbildning. Den första kolumnen visar hur utbildningsindexet såg ut 1990 och den andra kolumnen visar samma index fast 2013 (då senaste mätningen gjordes). Den tredje kolumnen visar ländernas BNP per capita i US-dollar.

Jämför man statistiken så ser man att den svenska befolkningen är högutbildad jämfört med många andra länder. Dessutom så ser man att även i de fattiga länderna med lågt BNP så har utbildningsindexet ökat under perioden. Många av dessa länder är fortfarande jordbruksekonomier där många människor varken har råd eller möjlighet att utbilda sig. **Bläddra igenom statistiken och låt eleverna kommentera och diskutera vad de ser.**

3. Den svenska arbetsmarknaden delas in i den privata och den offentliga sektorn. Förklara för eleverna skillnaden mellan dessa sektorer. Ge först eleverna möjlighet att diskutera skillnaden mellan den privata och offentliga sektorn innan du presenterar vilken typ av arbeten som finns inom den privata respektive den offentliga sektorn.

Majoriteten av den svenska befolkningen arbetar inom den privata sektorn, dit alla de företag hör som inte drivs av staten och kommunerna. De privata företagen är vinstfinansierade till skillnad mot den offentliga sektorn som är avgifts- och skattefinansierad. Ungefär 10% av den svenska arbetskraften arbetar som ensamföretagare och driver sina företag på egen hand utan anställda.

Till den offentliga sektorn hör kommunala verksamheter som socialtjänst, grund- och gymnasieskolor och äldreomsorgen. Landstingen ansvarar i första hand för sjukvården. Den statliga verksamheten utgörs av bland annat polisen, rättsväsendet och försvarsmakten.

Peka också på att flera verksamheter som tidigare varit inom den offentliga sektorn har avreglerats och marknadsanpassats. Idag finns det privata alternativ inom både vård och omsorg samt inom skola.

Visa **bokmärkeslänken** [Offentliga sektorns kostnad i % av BNP](#)

Kommentar: Statistiken visar den offentliga sektorns kostnad i % av ländernas BNP och som tydligt framgår så utgör den offentliga sektorn en stor utgiftspost i Sverige. Detta måste också sättas i relation till vad den enskilde medborgaren får tillbaka i form av bl.a. skola, vård och omsorg samt trygghet i form av rättsväsende och polis. **Låt eleverna kommentera och reflektera över statistiken**

Den offentliga sektorn är som sagt skattefinansierad. **Låt eleverna diskutera skattesystemet i Sverige. Känner de till hur höga de svenska inkomstskatterna är och vet de vad moms (mervärdesskatt) innebär? Vad skulle extremt låga skatter innebära för välfärdsstatens sociala skyddsnät?**

4. I ett internationellt perspektiv kan man säga att den svenska arbetsmarknaden präglas av en hög grad av jämställdhet mellan män och kvinnor både vad gäller löner, arbetsfördelning och villkor som gäller på arbetsmarknaden. Trots det finns det fortfarande mycket att göra för att öka jämställdheten på den svenska arbetsmarknaden. Det finns en manlig överrepresentation vad gäller chefsbefattningar och platser i de större företagens bolagsstyrelser. Vissa yrken - exempelvis inom vård och omsorg är kvinnodominerade. De kvinnodominerade yrkena är oftast sämre betalda än de mansdominerade.

Visa **bokmärkeslänken** [Utvecklingsindex över bristande jämställdhet](#)

Kommentar: Statistiken visar ett utvecklingsindex över bristande jämställdhet. Siffran 1 indikerar lägsta graden av jämställdhet och ju närmare noll desto högre jämställdhet.

Låt eleverna fundera och reflektera över olika förklaringar till varför det finns ett lönegap mellan män och kvinnor i Sverige idag. Varför skiljer sig lönerna åt mellan kvinnor och män och varför är kvinnodominerade yrken sämre betalda än mansdominerade?

En förklaring som ofta brukar lyftas fram är att kvinnorna tar ett större ansvar vad gäller hem och familj och i högre utsträckning än män är föräldralediga.

5. Arbetslöshet drabbar människor av olika anledningar. Visa **bokmärkeslänken** [Arbetslöshet av den totala arbetsföra befolkningen i %](#) Statistiken visar hur många % av den arbetsföra befolkningen i länderna som var arbetslösa när mätningen gjordes 2017. **Bläddra igenom statistiken och låt eleverna kommentera och reflektera.**

Ställ följande frågor till eleverna:

- Hur påverkas ett lands ekonomi av en hög arbetslöshet?
- Varför är det inte bra för den enskilda människan att gå arbetslös under en längre period?
- Hur kan det komma sig att vissa länder har extrem hög arbetslöshet och andra inte?
- Vilka orsaker kan finnas till att människor blir arbetslösa?
- Vad kan samhället göra för att motverka arbetslöshet samt för att hjälpa den arbetslösa till arbete? Vilka arbetsmarknadspolitiska åtgärder känner ni till?

6. Presentera den svenska modellen som bygger på att arbetsgivarorganisationerna i samverkan med fackförbunden (exempelvis Kommunal, LO, TCO m.fl.), förhandlar om löner, samt om olika problem som uppstår eller finns på arbetsmarknaden. Facken har olika stridsåtgärder att ta till mot arbetsgivarna om de inte uppfyller kollektivavtalen (de avtal som slutits mellan arbetsgivarorganisationerna och facken). Två aktiva stridsåtgärder är blockad och strejk.

Mycket bestämmer parterna om men det finns också lagar som staten slagit fast och som arbetsgivarorganisationerna och fackförbunden måste förhålla sig.

Fråga eleverna om de känner till vad MBL (Medbestämmandelagen), LAS (Lagen om anställningsskydd) och AML (Arbetsmiljölagen) innebär och hur de anställda påverkas av dessa lagar. Andra lagar som gäller de anställda i Sverige är Arbetstidslagen, Semesterlagen, Föräldraledighetslagen och Diskrimineringslagen.

I många länder finns det få eller mycket begränsade lagar på arbetsmarknaden vilket gör att arbetsgivarna fullkomligt kan köra över de anställda. Miljöhänsyn mot både människor och natur kostar pengar vilket gör att flera stora multinationella företag utnyttjat de begränsade lagar som finns i många länder för att kunna producera billiga varor. Enormt långa arbetsdagar, dålig arbetsmiljö och avsaknad av anställningsskydd är verklighet för miljoner människor i fattiga länder. Liknande förhållanden för med sig andra negativa aspekter. Fattigdom i kombination med dålig miljö och otryggt liv bidrar till att medellivslängden förblir låg.

Visa **bokmärkeslänken** [Statistik välståndsindex, förväntad livslängd och miljöindex](#)

© factlab AB & SO-rummet AB 2018

Pedagog: Carl-Henrik Larsson, Aspero idrottsgymnasium Karlskrona. Gymnasielärare i hi, re och sh

Kommentar: Gå igenom statistiken ovan och låt eleverna fundera och kommentera vad de ser. Första kolumnen visar ett välståndsindex (rankning). I denna statistik räknas alla former av välstånd in som gör att människorna lever ett bra liv, exempelvis ekonomi, hälsa, trygghet, utbildning och socialt kapital. Som det tydligt framgår så ligger Sverige mycket högt rankat. Den andra kolumnen visar förväntats livslängd vid födsel.

Låt eleverna diskutera vilka faktorer som bidrar till en ökad livslängd. Har arbetsmarknaden någon inverkan på livslängden? I så fall hur?

Den tredje kolumnen visar ett miljöindex från 0-100 där 100 innebär en otroligt bra miljö. Med miljö menas alla typer av miljöer som människor vistas i. Tydliga miljölagstiftningar skapar fundamentet för en god miljö. Företag, kommuner och andra arbetsgivare i Sverige har tydliga miljöregler att förhålla sig till. Detta gäller inte minst arbetsmiljön i och på företag och i andra verksamheter.

Låt eleverna fundera över hur en dålig arbetsmiljö i kombination med en dålig samhällsmiljö påverkar människornas liv och möjligheter att leva ett långt och lyckligt liv.

ARBETSUPPGIFTER

1. I vissa länder är barnarbete tillåtet eller så är åldersgränsen för vad som klassas som barnarbete betydligt lägre än i Sverige. Barnens löner är mycket lägre än de vuxnas och de utnyttjas på många olika vis. I flera fall handlar det till och med om rena slavarbeten där barnen inte tjänar några pengar. Kakaoproduktionen i det afrikanska landet Elfenbenskusten har blivit uppmärksammas för liknande förhållanden, där barn arbetar med att skörda kakaoböner utan lön och under omänskliga förhållanden.

Öppna **bokmärkeslänken** [Statistik som visar hur många % av barnen i åldrarna 5-14 år som arbetar](#)

Statistiken visar hur många % av barnen i åldern 5-14 som arbetar. Kolla igenom statistiken. Diskutera och besvara följande frågor nedan. När ni besvarar frågorna så kan ni utgå ifrån följande **länk**: [Globalis hemsida](#). Där finner ni information om världens länder. Ni kan också kolla denna **länk**: [Fakta om barnarbete på Unicefs hemsida. Annars söker ni på nätet efter information](#). Tänk på sedvanligt källkritiskt tänkande!

- Välj ut två länder i statistiken där en hög andel av barnen i åldrarna 5-14 år arbetar. Vilka levnadsförhållanden råder i länderna ni valt? Hur lever människorna och hur ser de ekonomiska förutsättningarna ut i samhället?
- Vilka naturresurser finns i länderna. Finns där några viktiga industrier? Är det några naturresurser eller andra produkter som exporteras till omvärlden? Är det produkter som vi i Sverige använder oss av?
- Varför tror ni att andelen barnarbetare är så hög i dessa länder?
- Vilken typ av arbete utför barnen i dessa länder? Kan ni hitta några speciella produkter som tillverkas i länderna och där barnarbete är vanligt förekommande inom produktionen?
- Det finns även europeiska länder med i statistiken. Vilka då? Vilka arbetsuppgifter och inom vilka sektorer är barnen verksamma? Vilka arbetsuppgifter utför barnen?
- Diskutera vad vi kan göra för att motverka barnarbete.

När ni diskuterar och besvarar frågorna nedan ska ni använda er av följande **länk** [Arbetsmiljöverkets skrift - Så får barn och ungdomar arbeta](#). I denna skrift - som ni

laddar ner via denna länk - hittar ni svaren på frågorna. Ni kan ju testa er själva på frågorna innan ni kollar upp svaren.

I Sverige finns det lagar och regler för att motverka barnarbete och att ungdomar utnyttjas på arbetsplatserna.

- Vad menas med att vara minderårig, yngre barn, äldre barn och ungdom?
- Varför är det viktigt att en arbetsgivare utför en riskbedömning när en minderårig ska utföra en arbetsuppgift som är mer krävande?
- Vilka arbetsuppgifter får yngre barn utföra i Sverige?
- Vilka arbetsregler gäller för äldre barn och ungdomar som ska fylla 16 år?
- Vilka arbetsuppgifter är alltid förbjudna att utföra av minderåriga under 18 år?
- Vilka arbetstider gäller för yngre och äldre barn samt för ungdomar? Vilken är den största skillnaden?

Tänk på att statistik i allmänhet och factlab i synnerhet inte presenterar några teorier eller slutsatser, **bara fakta**. Det är upp till Dig att söka, laborera och dra egna slutsatser och då få nytt perspektiv på dina "egna sanningar".

Om du har synpunkter eller frågor gällande factlab lektioner så är du välkommen att kontakta oss på adressen: factlab@so-rummet.se